

VÁLEČNÝ rok 1918

Hra o čas

Předchozí válečný rok se vymknul prognózám stratégů. Na jeho počátku obležená pevnost Ústředních mocností s obavami vyhlížela, kdy a odkud přijde poslední rána. Dohoda získala na všech frontách početní převahu, podnikla mohutné ofenzivy na západě, na východě i na sočské frontě, přesto situace na sklonku roku 1917 ani zdaleka neodpovídala očekáváním. Nástup dohodových armád ve Francii, provázený těžkými ztrátami, neuspěl. Italská armáda utrpěla debakl u Caporetta a c. a k. vojsko stanulo hluboko na italské půdě. Na východě Rusko žádalo o mír poté, co revoluce rozložila jeho armádu. Jakkoli se zprvu mohlo zdát, že se Dohoda chystá k závěrečné zteči, konec roku 1917 přinesl Ústředním mocnostem nejen úlevu, ale dokonce i naději do budoucna na dosažení míru podle vlastních představ.

Příměří s Ruskem umožnilo německému Nejvyššímu vojenskému velení přesunout z východu na západ velké množství sil, a tak si na západní frontě v prvních měsících roku 1918 vytvořit jedinečné podmínky pro útok. Toto oslabení jinak již drtivé strategické převahy dohodových spojenců mělo ovšem trvat jen do doby, než do Evropy připluje dostatek amerických vojáků, a tak Německo hrálo o čas, aby co nejdříve využilo výhodné situace a udeřilo. Dohoda mohla na západní frontě počátkem roku pomýšlet jen na obranu a čekat na kýžené posily z USA.

Mapa zachycující frontové linie na evropském válčišti na přelomu let 1917/1918

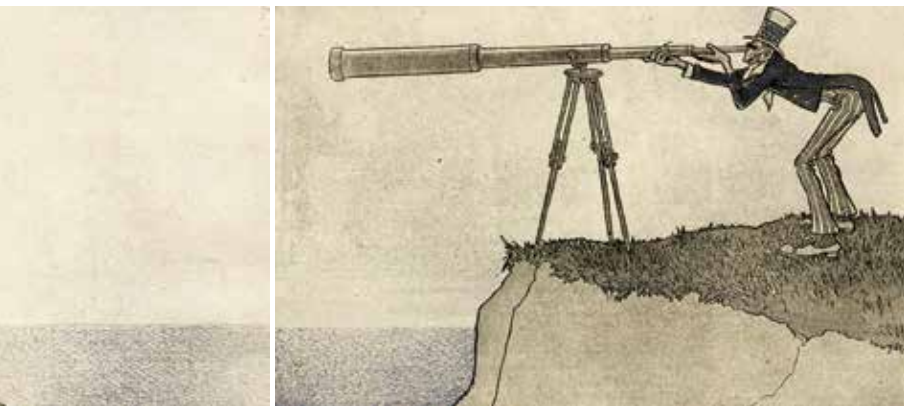

Zatímco vojáci odváděli svůj díl práce v zákopech, britský satirický časopis *Punch* na svých stránkách apeloval na pracovníky ve válečném průmyslu, aby se stejně obětavě činili na „domácí frontě“ ve výrobě. Britský voják odjíždějící na frontu se loučí s dělníkem v loděnicích: „*Nashle, kamaráde, my tu válku vyhrájeme, pokud vy se postaráte o to, že ji neprohrájeme!*“ Na stěně visí plakát s nápisem: To jediné, co nás může obrát o vítězství, je nedostatek lodí.

Pod titulkem *Poslední fašank* otiskl vídeňský humoristický časopis *Die Musquete* svou temnou, avšak nadějnou věštbu pro rok 1918. Pod dojmem mírových červánků na východě časopis hádal, že smrt v masopustní masce čekají už jen poslední hody.

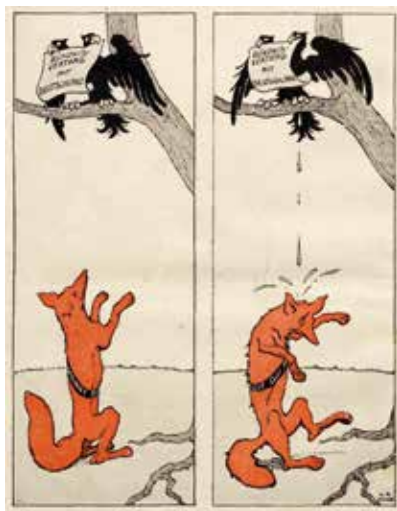
Netrpělivě vyhlížející dohodoví spojenci na březích Evropy: „*Tak kdepak je ta americká pomoc?*“ - Strýček Sam zlomyslně: „*Musím se ještě jednou podívat, jestli už je Evropa úplně vyřízená.*“ Uštěpačná karikatura otištěná ve vídeňském *Die Musquete* obviňovala USA z nečestných úmyslů. Prý se svým zásahem v Evropě otálejí, aby se mohly ekonomicky zmocnit válkou vyčerpaných států.

Diplomacie a východní fronta - leden až květen 1918

Státy Dohody se snažily oslabit Ústřední mocnosti uzavřením separátního míru s Rakouskem-Uherskem. Ještě ve čtrnácti bodech, které prezident USA Woodrow Wilson zveřejnil 8. ledna jako podklad pro mírová jednání, se hovořilo pouze o požadavku autonomie pro národy Rakouska-Uherska, a nikoliv o jeho rozpadu na samostatné státy. Když ale 3. dubna rakousko-uherský ministr zahraničí hrabě Czernin obvinil Francii, že záměrně protahuje válku jen proto, aby získala Alsasko-Lotrinsko, francouzský ministerský předseda zveřejnil 12. dubna dopis císaře Karla I., kterým - za zády Berlína - vyjádřil souhlas s navrácením Alsaska-Lotrinska Francii. Výsledkem byl odchod ministra Czernina a faktické podřízení Rakouska-Uherska Německu. Současně se Ústředním mocnostem podařilo definitivně vyřadit z války Rusko. Za německé finanční podpory se na konci roku 1917 v Rusku zmocnila moci Lenino-va bolševická frakce ruské sociálně demokratické strany, která okamžitě uzavřela

Čtrnáct mírových bodů prezidenta Wilsona se v tisku Ústředních mocností setkala s posměchem. Na karikatuře vídeňského časopisu *Kikeriki!* z ledna 1918 je Woodrow Wilson zobrazen jako nový Mojžíš se čtrnáctero příkázáními.

Utuzení německo-rakousko-uherského spojení v roce 1918 v představě karikaturisty vídeňského časopisu *Die Musketee*. Dohoda v podobě lišky je šokována, když rakouský orel nepustí ze zobáku spojení s Německem.

Ruská delegace při jednání o míru v Brestu-Litevském. Lev Trockij zde stojí druhý zprava.

Říšskoněmecký státní tajemník ministerstva zahraničních věcí dr. Kühlmann a rakousko-uherský ministr zahraničí hrabě Czernin po příjezdu k mírovým jednáním s Ruskem v Brestu-Litevském

Delegace Ústředních mocností v Brestu-Litevském

Útěk ruských vojáků z fronty

Ruské nádraží přeplněné vojáky, kteří se vrací z fronty domů.

Pohrdavý postoj Ústředních mocností k poraženému Rusku ilustruje německá karikatura z února 1918. Trockij se v ní „učí psát“ pod německými bajonety.

Rakousko-uhersští navrátilci z ruského zajetí

Polní maršál Eichhorn (1) jako host velitele východní armády, generála pěchoty Alfreda Krausse (2) v Oděse okupované rakousko-uherskou armádou na základě brestlitevského míru

příměří s Ústředními mocnostmi, a zahájila s nimi mírová jednání v Brestu-Litevském. Ve svobodných volbách, konaných ještě v prosinci 1917, sice bolševici drtivě prohráli, ale výsledky voleb se už nehodlali řídit a začali systematicky likvidovat své politické protivníky. Země se propadla do občanské války. Na Donu vznikla Dobrovolnická armáda, která si kladla za cíl obnovit ruskou nezávislost na Německu. Aby podpořily svou vyjednávací pozici, zahájily v únoru 1918 německá a rakousko-uherská armáda postup na východ, kterému rozložená ruská armáda a nepočetné rudé gardy už nemohly účinně čelit. Ústřední mocnosti tak prakticky bez odporu obsadily Pobaltí, část Finska, Polsko, Bělorusko a Ukrajinu. Turecko a Německo pak vstoupily do Zakavkazska. Od ruského impéria se odtrhly Finsko, Estonsko, Litva, Polsko, Ukrajina, Sibiř, Kavkaz a střední Asie a vyhlásily samostatnost. Podpis mírové smlouvy v Brestu-Litevském 3. března porážku Ruska v první světové válce dokončil. Rusko bylo nyní fakticky vazalem Ústředních mocností, jimž platilo reparace a dodávalo suroviny a zemědělské produkty. V Moskvě se stal jednou z nejvlivnějších osob německý vyslanec Wilhelm hrabě von Mirbach-Harff. Porážka Ruska umožnila uvolnit z východní fronty značné množství německých a rakousko-uherských vojáků pro operace na západní frontě a v Itálii. Začal také návrat německých a rakousko-uherských zajatců z Ruska a ruských ze střední Evropy domů.

Ruští zajatci chystající se na cestu domů z Německa

Vůbec poslední vítězné tažení v dějinách Rakouska-Uherska zavedlo jeho vojáky na jaře 1918 prakticky bez boje na pobřeží Černého moře u Oděsy.

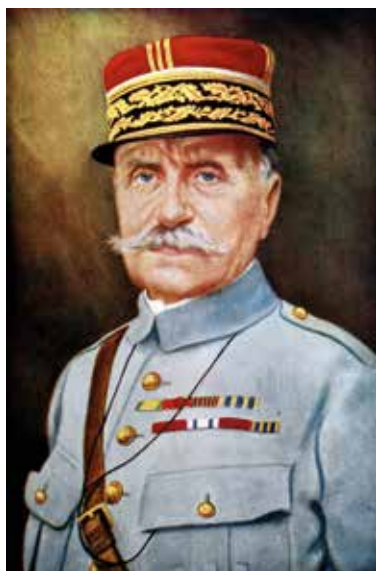
Všechno, nebo nic - německá jarní ofenziva

Přesunem uvolněných divízi z východu na západní frontu si německé Nejvyšší vojenské velení zajistilo v prvních měsících roku 1918 slibnou početní převahu, s níž mohlo na tomto bojišti s nadějí pomýšlet na rozhodující útok. Ten však musel začít co nejdříve, dokud se plně neprojevila americká vojenská přítomnost ve Francii. Německé armádní špičky si uvědomovaly, že stojí před svým posledním pokusem, a tak k přípravě ofenzivy přistoupily velmi důsledně, systematicky a prakticky vše jí podřídily.

Pod krycím názvem Michael německá armáda zahájila 21. března 1918 hlavní útok na frontovém úseku mezi Arrasem a La Fère. Jeho záměrem bylo vrazit klín mezi francouzské a britské armády, Brity zatlačit k Lamanšskému průlivu a vyřadit je z války. Během čtrnácti dnů se sice německým divizím podařilo probít britskými obrannými postaveními až do hloubky 60 kilometrů, ale zamýšleného cíle nedosáhly, když jejich postup 4. dubna zastavily společné britsko-francouzské zálohy. Mezi 9. až 29. dubnem Němci útočili ve Flandrech na řece Lys, ale i zde byl zpočátku slibný průnik zastaven. Ubíhající čas neúprosně snižoval německé výhlídky na úspěch, a proto už koncem května přišel další úder, tentokrát proti francouzskému úseku na řece Aisne mezi městy Soissons a Remeši. Po několika dnech německé jednotky dosáhly řeky Marny a na několika místech ji překročily, avšak ani tento zprvu nadějný pokus nedošel dál než 60 kilometrů od výchozích postavení. Čtvrtý nápor v řadě, jenž 9. června mířil mezi Noyon a Montdidier, zaznamenal jen omezený úspěch a po několika dnech uvízl ve francouzské obraně.

Německé útoky, které po dlouhé době opět rozpohybovaly statickou frontu na západě, pomáhalo zastavit rychlé nasazení mobilních záloh. Ke slovu se tak znovu dostalo jezdecktvo, jež však bojovalo pěšmo a na koních se jen rychle přesouvalo na ohrožené úseky.

Německá ofenziva na západní frontě vrážející klín mezi francouzské a britské armády vyvolala kritickou potřebu jednotného velení. O tom, kdo ponese zodpovědnost za koordinaci bojových operací na celé frontě a kdo bude rozhodovat o zasazení společné strategické rezervy, jednali francouzští a britští vojenští představitelé. Úkol svěřili francouzskému generálovi Ferdinandu Fochovi, jenž byl jmenován vrchním velitelem dohodových vojsk na západní frontě s titulem generalissima.

Německá jarní ofenziva začala těsně před Velikonocemi, čehož využil vídeňský satirický list *Kikeriki!*, když komentoval nasazení rakousko-uherských mozdířů ráže 30,5 cm na západní frontě. Doufal jen, že velikonoční pozdravy dorazí na správnou adresu!

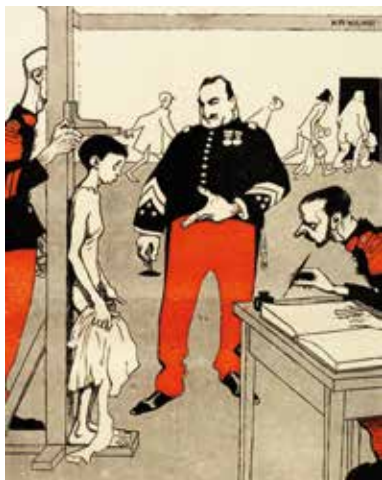

Německá jarní ofenziva, Kaiserschlacht (císařova bitva), Ludendorffova ofenziva - různá pojmenování série útoků, jež německá armáda podnikla na jaře a v létě 1918 na západní frontě. Na mapě jsou červeně zakresleny německé územní zisky v jednotlivých operacích. Pro srovnání, černá linie ukazuje průběh fronty na konci roku 1917.

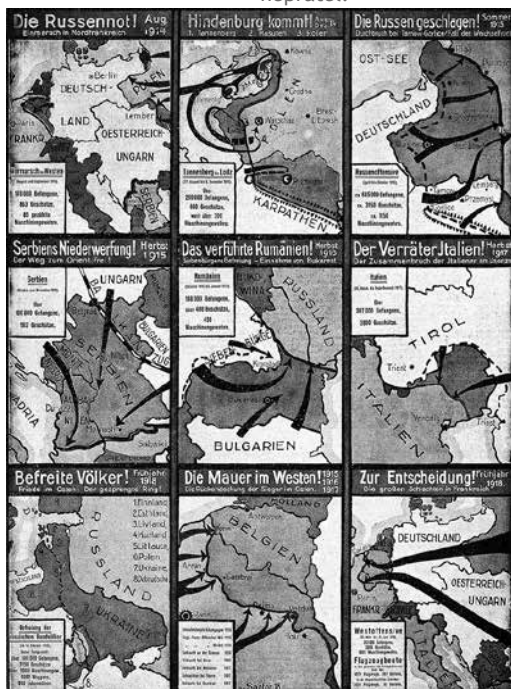

Úder německého oddílu „útočných obrněných vozidel“ 24. dubna 1918 v bitvě u Villers-Bretonneux zpodobněný na stránkách německého *Illustrierte Zeitung*. Právě při tomto útoku na řece Sommě ve směru na Amiens došlo poprvé v dějinách k tankovému boji. Tři německé tanky se utkaly se třemi britskými, přičemž Britům se s vlastními ztrátami podařilo německé obrněnce zastavit. Němci do konce války vyrobili pouhých dvacet kusů tanků, a tak propagandistický účinek této zbraně vždy převyšoval její reálný bojový efekt.

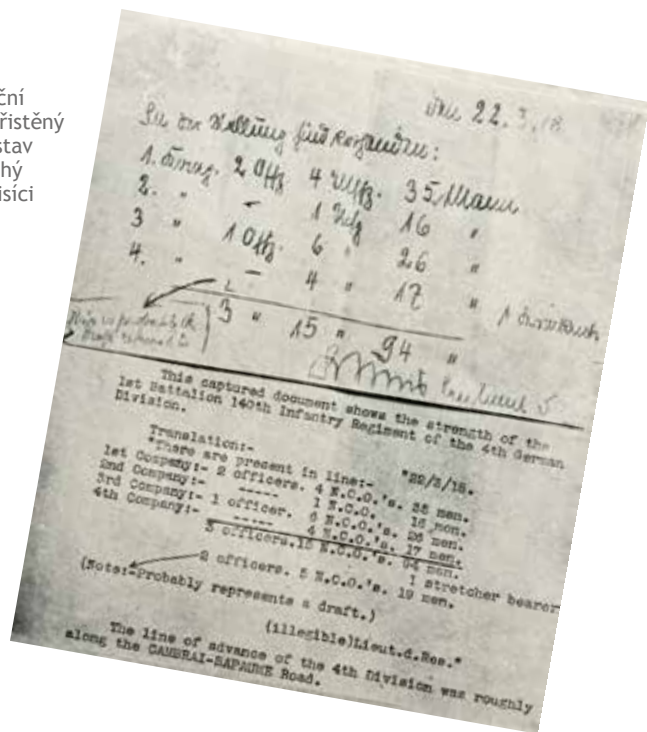
Výklad válečných dějin podle německého *Illustrierte Zeitung*. Poslední políčko věnované velkým bitvám na západní frontě nepřineslo Německu kýžené rozhodnutí, a tak jediné, čím se mohlo pochlubit, byly vysoké ztráty nepřátel.

Kupředu, děti, za Francii! - Úvodními slovy francouzské hymny pojmenoval svou karikaturu kreslíř vídeňského *Die Musquete*. Nastínil v ní představu, jak Francie nahrazuje obrovské ztráty: „Jen odvahu, mladíku! Kdo bude mít štěstí, padne hned a nebude se muset účastnit další odvetné války.“ Ani netušil, jak pravdivá bude jednou tato věta...

O tom, jak drazé vykoupení byl počáteční německý úspěch, svědčil dokument ukořistěný Brity, na němž byl zaznamenán bojový stav jednoho německého pěšího praporu druhý den po zahájení ofenzivy. Z praporu o tisíce mužích zbyli všeho vřady tři důstojníci, 15 poddůstojníků a 94 mužů.

Německý úderník na obálce lipského časopisu *Illustrierte Zeitung*. Před jarní ofenzivou prošly všechny německé jednotky, jež na západní frontě přivyklý poziční obranné válce, výcvikem taktiky útočného boje, která se osvědčila při průlomu u Caporetta i při dobytí Rigy. Takzvaná infiltrační taktika kladla vysoké nároky na součinnost pěchoty a dělostřelectva. Pro úspěch bylo rozhodující, aby útočící úderné oddíly postupovaly těsně za pohyblivou palebnou překradou - Feuerwalze (doslova „ohnivým válcem“) - vlastního dělostřelectva.

Už v polovině roku 1918 bylo jasné, že Němci svoji sázku na jedinou a poslední kartu prohráli. Území, které do té doby dobyli, jim nepřineslo žádný strategický užitek, naopak trojice výrazných výběžků prodloužila frontu a do budoucna jen zkomplikovala její obranu. Poslední z celé sekvence německých útoků se uskutečnil na Marne a v Champagni v polovině července. Cílem bylo zmocnit se Remeše jako významného železničního uzlu, a tak zlepšit složitou dopravní situaci v týlu německých armád. Po třech dnech ale i tento útok ztroskotal.

Poslední německý nápor si vyžádal obrovské ztráty na obou stranách. Dohoda přišla odhadem o 580 tisíc padlých, zemřelých, raněných a nezvěstných. Německo sice vykazovalo ztráty přibližně o sto tisíc nižší, ale už nebylo schopno je nijak nahradit, na rozdíl od Dohody. Ta v červenci dosáhla opět početní převahy a okamžitě se vrhla do protiútoků.

Poslední útok dvouhlavého orla

Na konci roku 1917, po průlomu u Caporetta (Kobaridu) a překotném ústupu až na řeku Piavu, se Itálie ocitla v nejvážnější vojenské i společenské krizi a její porážka se pro dohodové spojence stala děsivě reálnou. Díky vyčerpání pronásledovatelů a vojenské i hospodářské pomoci Dohody však dostala italská armáda příležitost, aby během zimy 1917/1918 opět nabrala dech a do jara obnovila nejen ztracenou bojeschopnost, ale i bojové odhodlání. Zatímco Itálie posilovala, z rakousko-uherských vojáků na Piavě útočný elán vyprchal a v roce 1918 i na ně dolehly zásobovací obtíže, jež negativně poznamenaly jejich bojovou morálku.

Po rozpoutání německé ofenzivy na západní frontě na jaře 1918 bylo více než žádoucí, aby se vojenské operace rozběhly i na italském válčišti. Oba bloky požadovaly na svých spojencích Itálii a Rakousku-Uhersku zahájení odlehčující ofenzivy, jež by vázala zálohy nepřítele a nedopustila jejich přesun na západ. Italové byli zdrženliví a po zjištění, že Rakousko-Uhersko už takový útok připravuje, zdokonalovali vlastní obranu a čekali na úder. Ten přišel 15. června. Místo toho, aby většinu sil napřel do jednoho hlavního útočného směru, připomínal obrovské kleště, jejichž široce rozevřené čelisti měly na severu proniknout horami, na východě přes Piavu a zničením italské armády vyřadit zemi z války.

Habsburské vojsko nejenže trestuhodně podcenilo protivníka, navíc fatálně přecenilo vlastní schopnosti, když nebylo schopné zajistit svým armádám pro ofenzivu dostatečné zásoby dělostřelecké munice a proviantu. Útok v horách na několika místech pronikl

Rakousko-uherscí úderníci při výcviku na Piavě v lednu 1918. Vyčerpané c. a k. vojsko také potřebovalo oddych, než mohlo uvažovat o dalším bojovém nasazení.

Pohledová mapa italské fronty s hlavními útočnými směry rakousko-uherské ofenzivy v červnu 1918. Přerušovaná čára značí nejzazší postup c. a k. jednotek, než se pod tlakem protiútoků stáhly zpět.

Generál Armando Diaz se ujal funkce náčelníka generálního štábu italské armády v kritických listopadových dnech roku 1917, kdy německo-rakousko-uherský průlom u Caporetta málem Itálii vyřadil z války. Po zadržení náporu a stabilizaci fronty na Piavě v prosinci 1917 prosadil organizační i výcvikové reformy, které italské armádě vrátily její bojeschopnost.

Náčelník generálního štábu c. a k. branné moci generálplukovník Artur Arz von Straussenburg (na portrétu ještě jako generál pěchoty) hodlal na jaře 1918 předejít očekávanému italskému útoku a naplánoval ofenzivu, jež měla Itálii uštědřit poslední ránu. Selhal, když nebyl schopen učinit zásadní rozhodnutí o tom, kde bude těžiště ofenzivy. Každý z dvojice velitelů armádních skupin na italské frontě - Conrad i Borojevič - prosazoval svůj

útočný směr jako hlavní a jediný perspektivní. Arz se nakonec rozhodl pro špatný kompromis a síly rozdělil rovnoměrně.

Polní maršál Svetozar Borojevič von Bojna (na portrétu ještě jako generál pěchoty) byl velícím generálem rakousko-uherských vojsk na Piavě.

Časopisy v Rakousku-
-Uhersku i Německu
přinesly na svých stránkách
působivé obrazové reportáže
z probíhajících bojů. C. a k.
pěšáci krytí říční hrází u San
Dona di Piave se připravují
k útoku.

Rakousko-uherské stanoviště
první pomoci v zákopech
na břehu Piavy. Během
červnových bojů bylo zraněno
více než 91 tisíc c. a k.
vojáků.

Snímek pořízený v dobytých
italských pozicích na Piavě.
Výzbroj i výstroj tu zanechali
italští vojáci odvedení
do rakousko-uherského zajetí.

italskými předními pozicemi, ale brzy ztroskotal právě na slabé dělostřelecké podpoře. Na široké piavské frontě, kde si rakousko-uherské jednotky během prvních dní vybudovaly předmostí na vrchu Montello a na dolním toku řeky, musely odolávat nejen protiútokům početných italských záloh, ale také zápasit s vlastním zásobováním. Po pěti dnech bojů zbývala nulová naděje na úspěch, a tak zazněl rozkaz k ústupu. Poslední rakousko-uherská ofenziva skončila 22. června 1918 tam, kde začala.

Touto porážkou habsburská monarchie v podstatě prohrála válku. Nezbyvalo jí než s nadějí očekávat, jak se vyvine situace na západní frontě, a zatím chystat obranu. V osmidenní piavské bitvě rakousko-uherská armáda utrpěla tak těžké ztráty, že na další ofenzivu v roce 1918 nemohla ani pomýšlet. Musela pouze doufat, že uhájí své pozice.

Útočící rakousko-uherské jednotky na piavské frontě neblaze pocítily vzdušnou převahu protivníka. Italské a britské letectvo se zaměřovalo na ničení pozemních cílů včetně pontonových mostů postavených přes řeku Piavu. Zuřivou obranu proti nalétávajícím letounům zachytil na titulní straně německý *Illustrierte Zeitung*.

Ubohá Itálie, posteskla si vídeňský *Die Muskete*, když neúspěch červnové ofenzivy sváděl na přírodní živel: „Saprot, po šedesáti letech první strategický úspěch Itálie proti Rakousku - škoda že ho nedosáhla armáda, nýbrž řeka!“

Debakl ambiciózních útočných plánů Ústředních mocností glosoval londýnský *Punch* karikaturou, na níž zachytil telefonní hovor mezi německým císařem Vilémem II. a rakouským císařem Karlem I.: „Už máš Řím, Karle?“ — „Ještě ne, Viléme. Mimochodem, nevoláš mi náhodou z Paříže?“

Východní fronta - květen až prosinec 1918

Přes porážku Ruska Ústředními mocnostmi hrála možnost znovuoobnovení východní fronty na jaře 1918 ve strategickém měřítku stále významnou roli. Lenin lavíroval a vedl jednání s Dohodou i Ústředními mocnostmi ve snaze získat čas pro uskutečnění svých vizí radikálních společenských proměn. Československý sbor s jeho vládou uzavřel dohodu o vydání většiny zbraní a odchodu do Francie přes Vladivostok. Na konci dubna 1918 však na železnici dostaly přednost transporty repatriovaných německých a rakousko-uherských zajatců. Otevřené nepřátelství vypuklo na konci května poté, co čs. vojáci zachytili telegram lidového komisaře obrany Trockého, jímž nařizoval zastřelit každého Čechoslováka, který bude přistižen se zbraní v ruce. Čechoslováci se ubránili pokusům bolševiků o rozeznání svých jednotek, ozbrojili se v dobytých skladech a začali se probíjet ke spojení s ostatními skupinami čs. sboru. To zastavilo repatriaci zajatců z osvobozeného území do Německa a také zpomalilo přesun německých jednotek z likvidované východní fronty na západ.

Souběžně propukala povstání místních protibolševických sil. Poté, co Čechoslováci dobyli 8. června 1918 Samaru, vznikla zde ruská demokratická vláda složená ze členů bolševiky rozeznaného ústavodárného shromáždění (KOMUČ). Ta deklarovala pokračování ve válce po boku Dohody proti Ústředním mocnostem a jejich pomahačům, za které považovala i bolševiky, a začala formovat dobrovolnickou Lidovou armádu. Po třech měsících bojů se 31. srpna 1918 ocitla celá Transsibiřská magistrála od Volhy po Tichý

Vojáci Rudé armády v roce 1918

Rozložení jednotek Československého armádního sboru v Rusku na konci května 1918

Improvizovaný obrněný vlak 4. pluku, pozdější slavný Orlik

Vitání Čechoslováků v osvobozené Samarě
8. června 1918

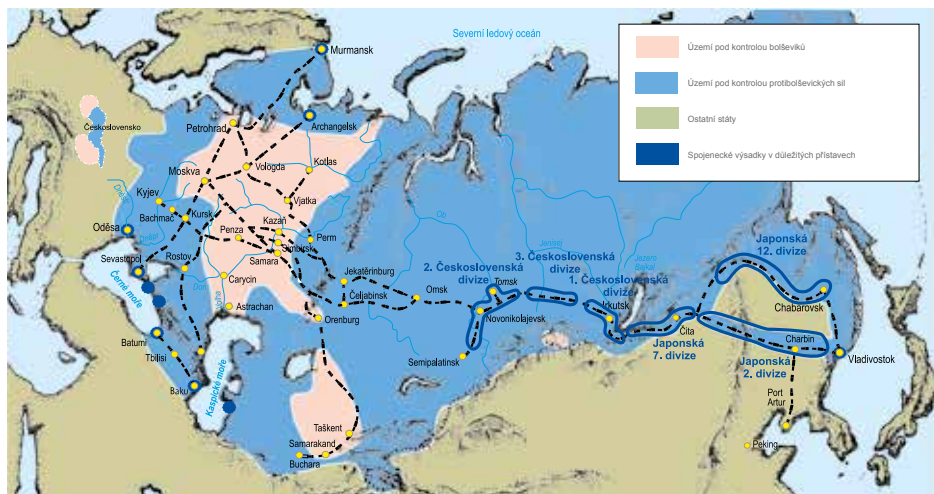
Příjezd generála Dutova,
atamana orenburských
kozáků, do Samary
28. července 1918

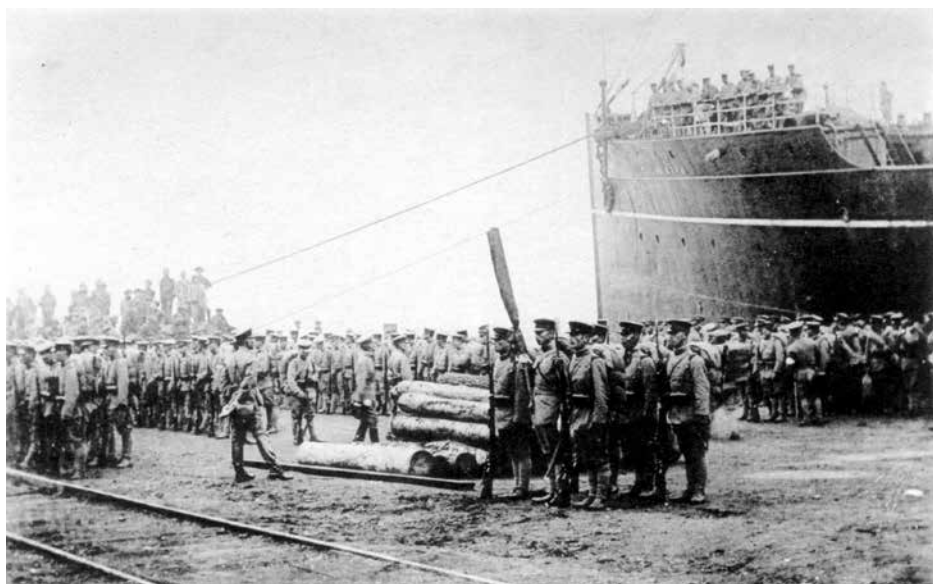
Bolševiky
zohavená těla
československých
vojáků ze 7. roty
8. čs. střeleckého
pluku, kteří byli
zraněni a později
zabiti v bitvě
u Nikolska-
-Ussurijského
ve dnech
3.-5. července 1918.

Momentka z bojů mezi
Čechoslováky a bolševiky
u velitelství pevnosti
ve Vladivostoku 29. června 1918

Situace na frontách ruské občanské války na jaře 1919

Vyloďení japonské armády ve Vladivostoku 12. srpna 1918

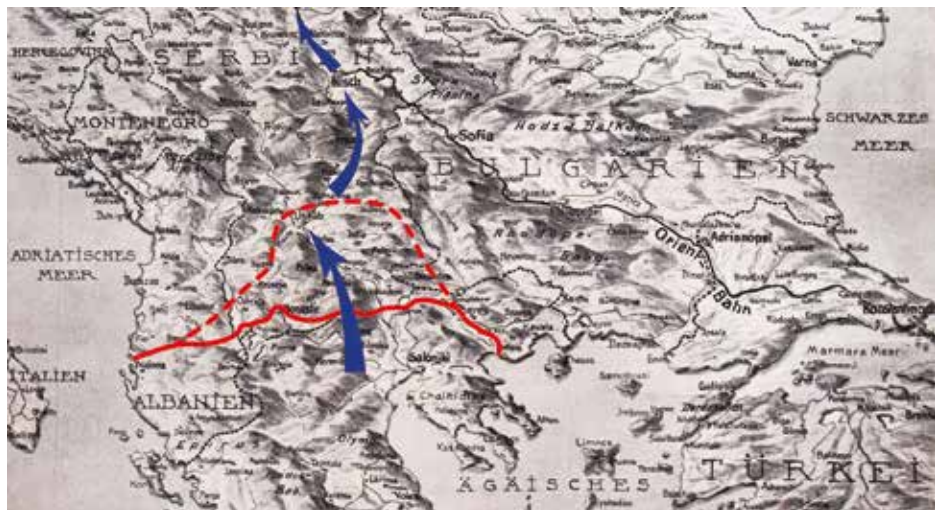
Japonská 12. divize obsazuje Chabarovsk 5. září 1918 a zajímá bolševickou Amurskou flotilu.

oceán v československých a ruských rukou. Tím vznikla reálná možnost intervence Dohody v Rusku. Pro odpor prezidenta Wilsona k ní došlo pouze v symbolické rovině. Leninova vláda naopak zavedla povinné odvody do Rudé armády a vrhla všechny své síly proti ruským a československým vojákům na Volze. Čechoslováci a Rusové 6. října 1918 evakuovali Samaru a ustoupili na jižní Ural. V noci ze 17. na 18. listopad 1918 provedl v Omsku převrat dosavadní ministr vojenství ruské vlády, viceadmirál Alexander Kolčak. Tváří v tvář zhroucení povolžské fronty nastolil vládu tvrdé ruky. Československý sbor na konci roku předal své pozice ruské armádě a byl stažen do týlu.

Z Balkánu se blíží konec války

Poměr sil na makedonsko-albánské frontě se v průběhu roku 1918 postupně měnil ve prospěch Dohody. O příznivý vývoj se postaral jednak příchod dohodových posil, jednak odliv německých divizí na západní frontu. V červnu 1918 se novým vrchním velitelem dohodové Východní armády stal generál Franchet d'Espèrey, zastánce energické ofenzivy, která již neměla jen odlehčit západní frontě jako předešlé operace, nýbrž dosáhnout na tomto válčišti vítězství.

Úder na takzvané soluňské frontě dostal zelenou až v září 1918, kdy dohodová armáda složená z francouzských, britských, srbských, řeckých a italských divizí dosáhla už téměř dvojnásobné přesily nad německo-rakousko-uhersko-bulharskými obránci. Hlavním cílem pečlivě připravované ofenzivy bylo proniknout směrem na Skopje, rozdělit bulharské armády a přerušit jejich spojení s Rakouskem-Uherskem. Útok začal 15. září a zaznamenal drtivý úspěch. Bulharští vojáci unavení válkou se hromadně vzdávali či prchali z bojiště. Náslínný zásah bulharského velení proti vlastním jednotkám ještě uspořádal rozklad armády, a tak už 30. září Bulharsko uzavřelo příměří, jež mu ukládalo vyklidit obsazené řecké území a na svém vlastním teritoriu umožnit dohodovým vojskům vést bojové operace. Německé a rakousko-uherské divize obrácené na ústup už nedokázaly zadržet pokračující nápor a postupně přenechávaly Balkán Dohodě. Zhroucení

Pohledová mapa soluňské fronty s vyznačenou linií před zahájením dohodové ofenzivy a po kapitulaci Bulharska (přerušované). V další fázi bojů se srbské divize 12. října 1918 zmocnily města Niš a už 1. listopadu triumfálně vstoupily do Bělehradu.

Francouzský generál Franchet d'Espèrey, vrchní velitel dohodové Východní armády na soluňské frontě. Společně se Srby naplánoval operaci, jejímž cílem bylo vyřadit Bulharsko z války.

Bulharští vojáci zajatí v bitvě u Skra di Legen na konci května 1918. Úspěšný útok na opevněné pozice severozápadně od Soluně byl prvním významným bojovým vystoupením nově postavené řecké armády národní obrany. Se 135 tisíci mužů byla na soluňské frontě třetí nejsilnější dohodovou formací, a to za francouzskou a srbskou.

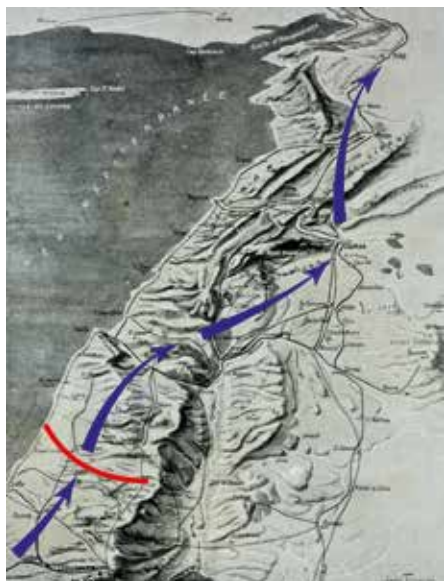
Na snímku pořízeném cestou na inspekci předních pozic před zahájením zářijové ofenzivy provázeli generála Francheta d'Espèrey srbský polní maršál (vojvoda) Živojin Mišić, náčelník generálního štábu, a srbský korunní princ regent Alexandr I. Karađorđević. Těžiště nadcházejícího útoku spočívalo na frontovém úseku svěřeném srbské armádě. Hlavní úder mířil do těžko přístupné oblasti zvané Dobro Polje, kde se podařilo prolomit obranu a překvapeného protivníka zahnat na ústup.

Generál Franchet d'Espèrey slavnostně připíná francouzský Válečný kříž na bojový prapor jedné z řeckých jednotek, které se vyznamenaly při závěrečné ofenzivě na soluňské frontě.

Abdikaci bulharského cara Ferdinanda I. glosoval londýnský *Punch* karikaturou, na níž bývalý řecký král Konstantin I. vítá nového hosta v hotelu pro krále v exilu a z verandy se ptá: „Hele, Ferdo, nevíš něco o Vilémovi? - „Je někde za mnou. Přidá se k nám později,“ odpovídá mu bývalý car.

Postup britských vojsk Palestinou a Sýrií od zahájení útoku 19. září 1918 do obsazení Aleppa 25. října

Pontonový most postavený Brity na řece Jordánu

Arabské jezdectvo vjíždí do dobytého Damašku. Během roku 1918 vzrůstal počet těchto arabských povstaleckých jednotek, které stály na straně Britů. Nejenže dodávaly neocenitelné zpravodajské informace o rozmístění turecké armády, ale také podnikaly nájezdy na turecké zásobovací linie v týlu, přepadaly malé vojenské posádky a ničily železniční trati.

Legendární *Lawrence z Arábie* na olejomalbě vytvořené v říjnu 1918 v Damašku. Thomas E. Lawrence, archeolog, cestovatel a arabista, se jako britský styčný důstojník zapojil do organizování povstání arabských kmenů proti Turecku. Tyto oddíly svým partyzánským způsobem boje oslabovaly bojeschopnost tureckých armád a přispěly k vítězství Dohody na tomto válčišti.

Na základě podmínek příměří uzavřeného s Tureckem dohodová vojska 13. listopadu 1918 okupovala turecké hlavní město Konstantinopol (Istanbul) a strategicky významnou Bosporskou úžinu obsadily britské a francouzské válečné lodě.

Tragické důsledky války na Blízkém východě se snažily mírnit různé charitativní organizace. Plakát vyzývající k peněžní sbírce na podporu hladem strádajícího křesťanského obyvatelstva, jež v oblasti přežilo válečné běsnění.

Vojáci australského jezdecktva vyfotografovaní na cestě z Jeruzaléma do tábora, kde je čekala demobilizace a návrat domů, říjen 1918. V podmínkách blízkovýchodního válčiště zaznamenalo nasazení jezdeckých útvarů velký úspěch.

Bulharska bezprostředně ohrozilo jihovýchodní hranice habsburské monarchie, což v Uhrách vyvolalo paniku a podnítilo odliv uherských pluků z italské fronty. Postavení Turecka, jež skončilo odříznuté od evropských spojenců, se rapidně zhoršovalo. Britské jednotky na Blízkém východě prorazily 19. září tureckou obranu mezi Jaffou a Haifou. Postupovaly rychle na sever přes řeku Jordán a 1. října dobyly Damask. Když Britové 25. října dosáhli Aleppa a Bagdádské dráhy, přerušili tureckým jednotkám stahujícím se z Mezopotámie jedinou ústupovou cestu. Poražené Turecko složilo zbraně 30. října 1918 a v podmínkách příměří se zavázalo vyklidit obsazené území v Řecku a v arabských zemích a nadto poskytnout své území pro válečné operace Dohody. Smyčka kolem Německa a Rakouska-Uherska se utahovala stále těsněji.

Poslední ofenziva na italské frontě a zhroucení rakousko- uherské armády

Porážka při červnové ofenzivě nedávala rakousko-uherskému vrchnímu velení příliš důvodů k optimismu. Jeho armády bojující na jihozápadní frontě byly nedostatečně vybaveny a ve špatném zdravotním stavu způsobeném zejména podvýživou a rychle se šířícími epidemiemi. Morálku a bojeschopnost mužstva navíc čím dál více rozkládaly jak vzrůstající národnostní rozepře, tak i bolševická propaganda šířená vojáky, kteří se vrátili z ruského zajetí.

Ani na podporu ze zázemí se již bojující armády nemohly spolehnout, neboť zde pokračoval postupný rozklad monarchie, jež byla zevnitř stravována zhroucením průmyslové i zemědělské produkce, nevyřešenými sociálními otázkami a zejména vrcholícími národně-osvobozeneckými snahami jednotlivých národů říše.

Italské vrchní velení si bylo těchto tendencí dobře vědomo, s rozhodnou ofenzivou však čekalo, dokud se italská armáda plně nezotaví ze ztrát, jež utrpěla při červnové rakousko-uherské ofenzivě. Navíc doufalo, že rozklad v protivníkově armádě se mezitím

Říjnový útok Italů (nazývaný také bitvou u Vittoria Veneta) uštědřil rakousko-uherské armádě poslední ránu. Mapa znázorňuje postup spojenců v jednotlivých dnech ofenzivy.

„Jen doufám, že to nepřitele vystraší tak moc, jako to děsí mne,“
říká císař Karel na britské karikatuře vysmívající se poněmčování Rakouska. Císař Vilém po zmaření červnové ofenzivě na Piavě prý pohrozil Karlovi posláním německých generálů, aby naučili jeho armádu vítězit. Stav rakousko-uherské armády po červnu 1918 opravdu nevzbuzoval příliš optimismu do budoucna.

„K popravě máme vše znamenitě připraveno, pánové. Jen jedno nám ještě chybí: odsouzenec!“ I přes porážku letní ofenzivy na Piavě rakousko-uherský tisk burcoval své čtenáře, že ještě nic není ztraceno. Stejně tak se c. a k. vrchní velitelství zaobíralo myšlenkami na novou ofenzivu na podzim 1918. Špatný stav armád to však již neumožňoval.

Na ofenzivě se podílely také divize britské a francouzské armády. Na snímku velitelé spojeneckých jednotek v Itálii generálové Rudolph Lambart a Jean César Graziani.

„Vstříc vítězství!“
Projev italského generála před zahájením rozhodující ofenzivy.

Italští vojáci během ofenzivy překračují po improvizovaných mostech Piavu.

Po uzavření příměří začala dlouhá cesta vojáků armády nyní již de facto neexistujícího státu zpět domů. Zásobování těchto jednotek již neuspokojovalo ani ty nejzákladnější potřeby, docházelo proto i k excesům. Na snímku rakousko-uherský vojáci rabují hotel Germania v Toblachu nedaleko fronty.

Ti z vojáků, kteří měli štěstí, odjížděli z pole železničními transporty do svých domovů v nově vznikajících státech. Jednou ze zastávek transportního vlaku byl i jihočeský Tábor.

prohloubí, a do té doby se rozhodlo vyčerpávat Rakousko-Uhersko jednotlivými údery lokálního významu.

Vhodný okamžik nastal na podzim 1918, kdy nejprve na konci září došlo v důsledku bulharské kapitulace k přímému ohrožení Uherska. Následně v polovině října vyzval tamní sněm uherské pluky, aby přispěchaly z fronty na obranu země. Brzy nato začaly tyto jednotky z italského bojiště opravdu odcházet a ostatní jednotky, které je měly nahradit, mnohdy odmítly nastoupit do přední linie.

Italský útok byl zahájen 24. října 1918, přesně rok od potupné porážky italské armády u Caporetta. Zúčastnilo se ho sedm italských armád podporovaných třemi spojeneckými divizemi (dvěma britskými a jednou francouzskou). Toto armádní seskupení, zhruba o 200 praporů silnější než rakousko-uherská sestava, zaútočilo zprvu přes řeku Brentu v prostoru Monte Grappa a následně překročilo Piavu. Po 28. říjnu se již postup spojeneckých armád stal nezadržitelným, neboť prakticky všechny rakousko-uherské jednotky odmítaly podniknout protiútok. Jejich následný ústup se pak změnil v bezhlavý úprk a 29. října požádalo c. a k. velení o příměří, které bylo podepsáno 3. listopadu 1918 ve Ville Giusti u Padovy. Italský postup trval podle podmínek až do 4. listopadu. Zbytky habsburské armády se pak živelně vracely do svých domovů v nově vzniklých státech.

Rakousko-Uhersko odcházelo ze světa za tragikomických událostí. Když si císař Karel uvědomil, že by byl za uzavření potupného příměří osobně zodpovědný, zřekl se vrchního velení armády a na své místo jmenoval polního maršála Hermanna Kövesse von Kövessháza (na snímku). Ten se však nacházel u jednotek na Balkáně a o svém jmenování ani nevěděl. Formálně jej zastupoval generálplukovník Arthur Arz von Straussenburg.

Vojákům vracějícím se z války přes území Uherska byly často zabavovány zbraně, vojenská výstroj a neřídko docházelo i ke krádežím osobních věcí.

Raději konec hrůz než hrůza bez konce - závěr války na západní frontě

Když v červenci 1918 selhal poslední německý útok - pokus o dobytí Remeše - a Němci zastavili své ofenzivní operace, znamenal pro ně přechod do obrany definitivní konec nadějí na zvrát válečné situace. Karta se obrátila a Dohoda téměř okamžitě převzala iniciativu a vrhla se na západní frontě se všemi trumfy do protiútku.

Ve druhé polovině července v bitvě u Soissons francouzské a americké divize s podporou téměř 350 tanků vytlačily Němce z výběžku sahajícího k Marň. Následující bojové operace Dohody, které začaly 8. srpna a vyústily v porážku Německa a uzavření příměří na západní frontě, válečná historie pojmenovala jako „stodenní ofenzivu“. Šlo o sérii po sobě jdoucích rychlých úderů namířených na různé úseky fronty, proti nimž Němci už nebyli schopni nasazovat zálohy, a tak postupně ztráceli a vyklízeli pozice.

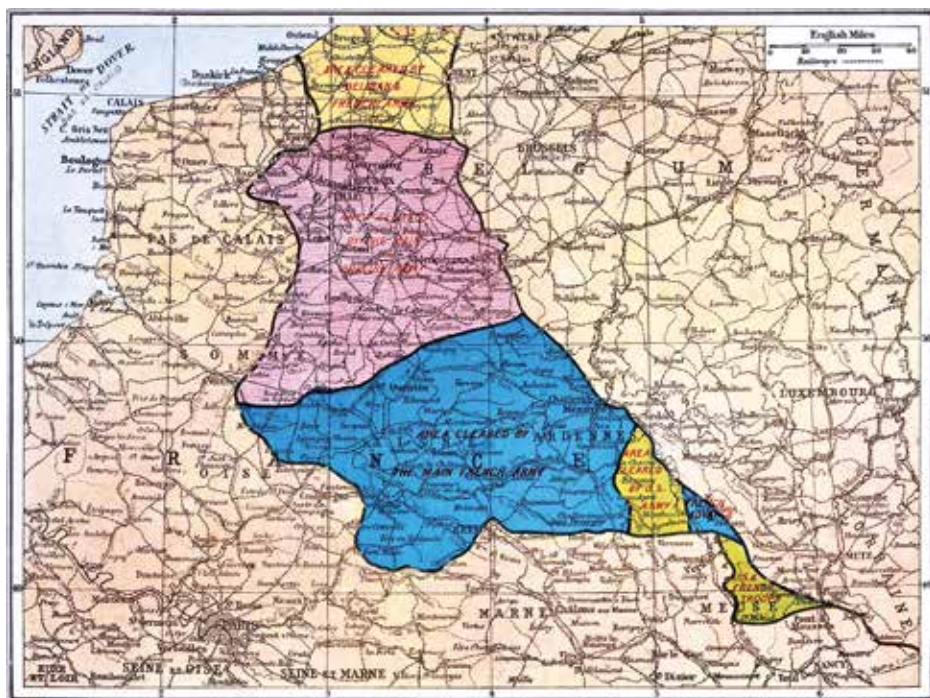
Již na počátku dohodových protiofenziv Hindenburg s Ludendorffem, čelní představitelé německé armády, přiznali císaři a vládě krutou skutečnost, že Německo už zbraněmi nedonutí Dohodu k míru. Pod dojmem stále se zhoršující situace na bojišti 29. září 1918 důrazně doporučili, aby Německo stůj co stůj uzavřelo mír, dokud ještě armáda a stát fungují. Ve snaze zachránit, co se dá, Německo počátkem října zavedlo parlamentní formu vlády a nový kancléř 4. října 1918 požádal o mírové zprostředkování prezidenta USA Woodrowa Wilsona.

Americké expediční síly ve Francii s podporou francouzských lehkých tanků Renault FT postupují 26. září 1918 do bitevní čáry v Argonnském lese. Proti masovému nasazení těchto strojů neměli němečtí vojáci dostatek obranných prostředků.

Max Bádenský, bavorský politik s liberální pověstí, se stal 1. října 1918 hlavou nového kabinetu, jenž měl demonstrovat změnu politického systému v Německu, a tak vytvořit lepší výchozí podmínky pro očekávaná mírová jednání.

Území získané dohodovými armádami na západní frontě v období od zahájení útočných operací 18. července do příměří 11. listopadu 1918

Nadšení obyvatelé francouzského města Lille vítají své britské osvoboditele, snímek otiskl francouzský obrázkový magazín *L'Illustration*.

Vydržet, nebo zahynout - jeden z posledních zoufalých vykřiků státní propagandy německého císařství, jenž se objevil 31. října 1918 na titulní straně lipského *Illustrierte Zeitung*. Obyvatelstvo nabádal, aby nepolevilo ve svém válečném snažení, protože jen tak se podaří docílit spravedlivého míru pro Německo.

Příměří podepsané 11. listopadu 1918 v salonním voze maršála Foch nedaleko Compiègne ukončilo bojové operace na zemi, na moři i ve vzduchu mezi Dohodou a jejím posledním zbývajícím protivníkem Německem. Podmínky příměří, formulované z velké části přímo vrchním velitelem dohodových vojsk maršálem Ferdinandem Fochem, zahrnovaly kromě zastavení nepřátelství také stažení německých armád za řeku Rýn, dohodovou okupaci Porýní se třemi předmostími, zachování dopravní infrastruktury, odevzdání letecké, námořní a pozemní výzbroje, propuštění válečných zajatců a internovaných civilistů a případné reparační. Aby Dohoda měla v budoucnu možnost vynutit si plnění podmínek, nepřistoupili její zástupci ani na návrat německých zajatců domů, ani na uvolnění námořní blokády Německa. Ačkoli příměří ukončilo boje, bylo nutno ještě třikrát prodloužit jeho platnost, než 10. ledna 1920 vstoupila v platnost Versailleská mírová smlouva.

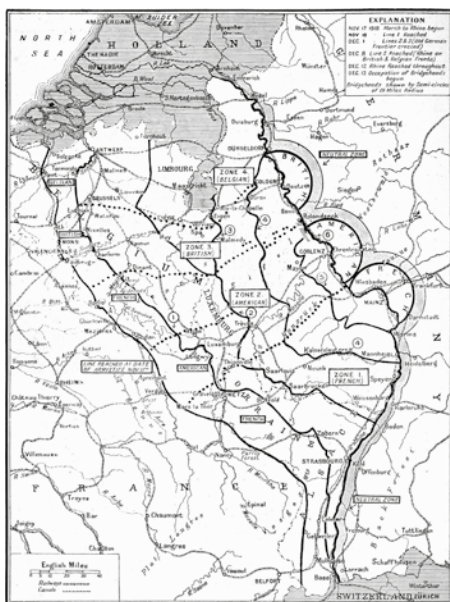

Francouzský ministerský předseda Georges Clemenceau patřil k nejradikálnějšímu zastáncům totálního vítězství nad Německem. Jako jeden z hlavních architektů Versailleské mírové smlouvy Francii skutečně takové vítězství dopřál, a tak si vysloužil přívlastek *Père la Victoire* (Otec vítězství). Francouzská veřejnost jej také nazývala tygrem, to pro jeho nesmiřitelný postoj vůči poraženému Německu.

Vojáci 2. marocké pěší divize, která pod velením generála Modelona obsadila 21. listopadu 1918 Basilej, smáčejí své rotní praporky ve vodách Rýnu. Obřad zachycený reportérem *L'Illustration* symbolicky stvrzoval dosažení cíle jejich válečného snažení.

Wilsonův čtrnáctibodový mírový návrh z počátku roku, na který bylo Německo ochotno přistoupit, však Dohoda odmítla jako již překonaný a vědoma si své síly zostřovala podmínky. Nejvyšší vojenské velitelství protestovalo a vyzývalo armádu k dalšímu boji, ale beznadějnost situace a deziluze z porážky definitivně zlomily jakoukoli ochotu Němců pokračovat ve válce. Vzpoury námořníků ve válečných přístavech zažehly revoluci v zázemí. Německo nakonec na podmínky přistoupilo a do Francie vypravilo delegaci pověřenou sjednáním příměří. Pod tlakem revolučního dění císař Vilém II. 9. listopadu abdikoval a odjel do nizozemského exilu. Bojové operace na západní frontě definitivně zastavilo příměří uzavřené 11. listopadu 1918. Tehdy už císařské Německo neexistovalo, a tak ostré podmínky podepsali zástupci německé republiky, státu zmítaného chaosem revoluce, v němž armáda vinila zázemí ze zrady a zázemí se cítilo obelháno a zraženo armádou.

Mapa zobrazuje jednotlivé fáze postupu dohodových vojsk následující po 11. listopadu 1918. V rámci okupace Porýní byla zřízena tři předmostí kolem Kolína nad Rýnem, Koblenze a Mohuče a dobře patrné je také neutrální demilitarizované pásmo podél toku Rýna.

Osud německé pirátské floty - U-48 v harwichském přístavu 24. listopadu 1918, zní popis k této fotografii německé ponorky, jež se vzdala britskému válečnému námořnictvu.

„A máme je!“ Tak zní popisek kresby, na níž francouzský voják slaví vítězství nad Německem.

Československý odboj

Na území Francie se podařilo ze Srbské armády, z Ruska, USA a dalších částí světa soustředit na deset tisíc mužů. Dne 12. ledna vznikl 21. čs. střelecký pluk a 20. května také 22. čs. střelecký pluk. Dne 22. června byly oba pluky sloučeny do Čs. brigády ve Francii, jejíž příslušníci složili v Darney 30. června slavnostní přísahu. Brigáda byla poté odeslána do Argonne a podřízena 53. francouzské pěší divizi. Poblíž města Vouziers byl u obce Terron ve dnech 18. až 30. října do boje nasazen československý 21. střelecký pluk a u obce Chestres ve dnech 20. až 27. října také 22. střelecký pluk. Ještě na frontě čs. vojáky zastihly zprávy o vzniku Československé republiky.

V Cognacu se k boji připravoval kontingent dalších dobrovolníků, jenž umožnil později postavit 23. a 24. čs. střelecký pluk. Celkem bylo do čs. jednotek ve Francii zařazeno asi 9 600 mužů, z nichž 650 padlo. Čs. brigáda byla ke 3. prosinci reorganizována na 5. střeleckou divizi. Během téhož měsíce se čs. jednotky začaly vracet do vlasti, kde se během následujícího roku zúčastnily bojů na Těšínsku a na Slovensku.

V Itálii Čs. národní rada uzavřela v dubnu 1918 smlouvu umožňující budování pravidelných čs. vojenských jednotek. Již koncem dubna poté díky prakticky okamžitému přílivu tisíců dobrovolníků z řad zajatců vznikla Čs. divize o dvou střeleckých brigádách (7 000 mužů). Z její sestavy jako první zasáhl v červnu 1918 do bojů na Piavě I. prapor 33. čs. střeleckého pluku. V srpnu divize zaujala postavení v horském terénu na Monte Baldo. Svůj největší boj svedla 21. září o kótu Doss Alto. Postupně vzniklo v Itálii šest

Přísaha československé brigády v Darney 30. června 1918

Vilém Stanovský,
československý dobrovolník
ve francouzském letectvu,
na frontě v Belgii

B. Němeček: Padlý voják
21. československého
střeleckého pluku

Prapor jednoho
z čs. střeleckých pluků
v Itálii

Vídeňský tisk
komentoval vznik
československé
armády ve Francii
posměšně: „*Pane
generále, poslušně
hlásím, česko-slo-
venská armáda
nastoupena
k přísaze. - Můj
milý, nebudeme
se zdržovat
takovými
zbytečností-
mi.*“ Praporu
v pozadí věvodí
vyobrazení
Jidáše s měš-
cem se třiceti
stříbrnými.

Ještě v červnu 1918 hrozil rakouský tisk Jaroslavu Klofáčovi a Karlu Kramářovi duchem kata Mydláře, popravčího českých vzbouřenců z roku 1618: „*Má úcta, pánové, jsem stále tady a jako před třemi sty lety dobře připraven. „Mydlářův meč nese latinský nápis „Konečné řešení“.*“

Češi, bývalí rakousko-uherská námořníci, jako první vojáci nové republiky v Praze, 28. října 1918

První československá stráž po obsazení zemského vojenského velitelství v Lichtenštejnském paláci na Malostranském náměstí v Praze 30. října 1918

Přísaha československého vojska před sokolským praporem na Staroměstském náměstí v den výročí bitvy na Bílé hoře 8. listopadu 1918

čs. střeleckých pluků. Po skončení války byla divize 17. listopadu v Padově reorganizována na Čs. armádní sbor se 6. a 7. střeleckou divizí. Sbor se do Československa vrátil v prosinci 1918.

Obrovský výkon našich legionářů v Rusku umožnil, aby mezinárodní uznání práva na vytvoření samostatného československého státu vstoupilo do další fáze. Francie uznala Československou národní radu za základ příští vlády koncem června, Velká Británie v srpnu, v září pak i USA a Japonsko. V Praze český Národní výbor 28. října proklamoval vznik Československé republiky. Čeští a slovenští vojáci rakousko-uherské armády na domácím území se okamžitě po jejím vzniku spontánně přihlásili ke své vlasti. Do služeb armády nového státu se postavili ihned také sokolové, skauti a další dobrovolníci. Z demobilizovaných rakousko-uherských vojáků vzniklo v Itálii několik desítek praporů Domobrany.

Československé pluky v Rusku do poloviny ledna 1919 postupně předaly své pozice na frontě proti bolševikům ruské armádě a byly staženy do týlu. Československý sbor v Rusku byl k 1. únoru 1919 reorganizován na Československé vojsko na Rusi. Celkově čítalo tři střelecké divize (12 střeleckých pluků, dva záložní pluky, dva pluky jezdeckta, tři dělostřelecké pluky, příslušné technické a týlové složky) a na 57 000 mužů, kteří převzali střežení magistrály v týlu. Po porážce ruských protibolševických armád uzavřely československé legie v únoru 1920 se sovětskou vládou příměří a stáhly se do Vladivostoku. Poslední československý transport opustil Vladivostok v září 1920.

Příjezd Tomáše Garrigua
Masaryka do Prahy
21. prosince 1918

Příjezd 21. československého
střeleckého pluku do Prahy 2. ledna
1919, uprostřed plukovník Otakar
Husák, vlevo major Václav Šidlík

Odjezd
čs. vojáků
z Vladivostoku

Technika a důmysl ve službách války

Válčící státy nepolevovaly ve své snaze zvrátit statický ráz bojů. Úkol prorazit stále silněji opevněná a do větší hloubky členěná nepřátelská obranná postavení vyžadoval nasazení nejen většího množství sil, větší spolupráci všech druhů zbraní, ale také zapojení nových technických vymožeností. Ruku v ruce s novými zbraněmi se vyvíjela i taktika jejich použití.

Už v zákopové válce v roce 1917 se osvědčila infiltrační taktika, způsob boje poprvé použitý Francouzi, v roce 1916 propracovaný a masově uplatněný Němci a následně osvojený prakticky všemi armádami. Speciálně vycvičené malé úderné jednotky určené k „otevírání“ cest v nepřátelské obraně se staly normou pro další průběh války všude tam, kde to strnulost front vyžadovala.

Fotografie uveřejněná v pařížském magazínu *L'Illustration* představovala francouzské veřejnosti typy frontových bojovníků typických pro rok 1918. Zleva doprava jednotliví specialisté pěchoty: střelec z lehkého kulometu, granátník s puškovým granátometem, úderník, granátník a úderník vystrojený do útoku, ověšený vaky se zásobníky pro lehký kulomet.

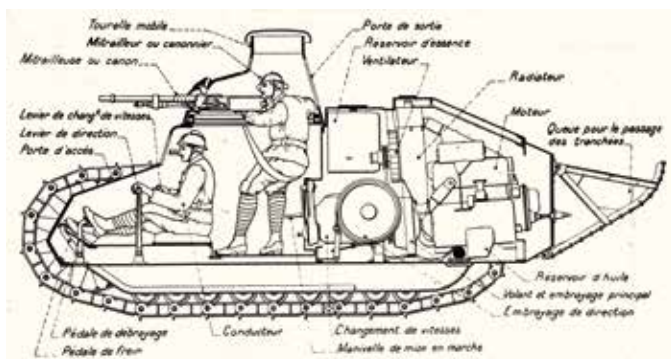

Na speciálně vycvičených úderných oddílech - Sturmtruppen - byla postavena takzvaná infiltrační taktika, kterou v německé armádě systematicky pracoval generál pěchoty Oskar von Hutier a jež se ideálně osvědčila v praxi při průlomu u Kobaridu (Caporetta) na podzim 1917. Recept na úspěšný průnik obranou nepřítele tkvěl v krátké a intenzivní dělostřelecké přípravě bezprostředně následované postupem úderných oddílů. Jednotky v čele útoku se však nesměly zdržovat dobýváním opěrných bodů, nýbrž je měly obejít a postupovat nejsnazší cestou dále vpřed, přičemž umlčení zbývajících nepřátelského odporu připadlo jednotkám druhého sledu.

Britská armáda v roce 1918 na západní frontě nasadila nový střední tank typu Whippet, jenž měl v boji doplňovat méně pohyblivé těžké tanky. Poprvé se do akce tyto stroje dostaly během německé jarní ofenzivy, kdy úspěšně kryly ústup vlastní pěchoty.

Pokud šlo o vývoj tanků, Francouzi upřednostnili výrobu velkého množství lehkých tanků a přišli s revoluční konstrukcí, která poznamenala vývoj této zbraně do dalších let. Renault FT se stal prvním sériově vyráběným a bojově nasazeným tankem s plně otočnou věží. Do konce války jich francouzské zbrojovky vyprodukovaly přes tři tisíce kusů. Schematický bokorys francouzského lehkého tanku Renault FT uveřejnil pařížský časopis *L'Illustration*.

Pohled do místnosti leteckého odboru francouzského ministerstva války, kam se sbíhaly údaje jednotlivých hlásných stanovišť. Díky průběžným informacím o aktuální poloze a kurzu německých nočních bombardérů mohli zdejší důstojníci včas varovat civilní obyvatelstvo v předpokládané oblasti náletu a uvést do pohotovosti protileteckou obranu.

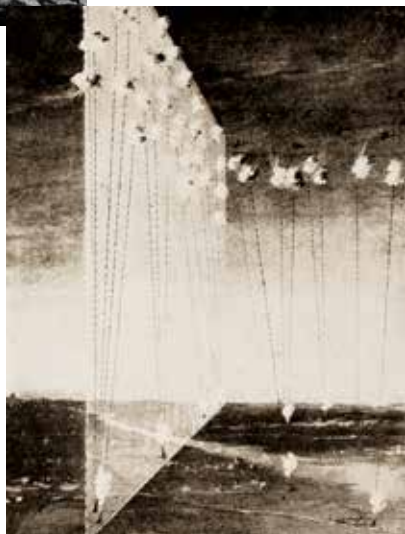

Za překotným vývojem letectva nezůstávala pozadu protiletecká obrana. Proti nízkoletícím cílům se uplatnily takovéto speciální rychlopalné kanony, jež byly zavedeny v německé armádě.

Schéma protiletadlové baráže, jak je na vysvětlenou veřejnosti otiskl britský časopis. Palebná přehrada ze šrapnelových granátů vybuchujících v určité letové výšce měla účinně zatarasit cestu nepřátelským bombardérům.

„Dobrou práci“ německých bombardovacích eskader vyzdvihovala grafika uveřejněná v lipském *Illustrierte Zeitung*. Posádky německých bombardérů během sedmi měsíců roku 1918 shodily přes tři miliony kilogramů pum.

V této fázi války, kdy se postup pěchoty už neobešel bez úzké součinnosti dělostřelectva, význam této zbraně vzrůstal natolik, až takřka opanovala bojiště. Velký pokrok prodělalo nejen řízení dělostřelecké palby, ale i taktika nasazení dělostřelectva charakterizovaná propracovaným systémem palebných přepadů a přehrad s použitím různých typů střeliva. Na západní frontě, kde se situace nejvíce podobala stavu vzájemného obležení, a také na italském bojišti uplatňovali protivníci i odvěké metody pevnostního válečnictví - hloubili podkopy a protipodkopy, aby je vzápětí naplněné trhavinami vyhazovali do povětří a ničili nepřátelské pozice. Z hlediska ochrany vojáka se ocelová přilba stala běžnou výstrojní součástí. Kvůli stále častějšímu používání speciálních dělostřeleckých granátů s bojovými chemickými látkami se vojáci neobešli ani bez plynových masek.

Tank, jenž měl premiéru v roce 1916 a v listopadu 1917 u Cambrai prokázal, že může být účinným a platným bojovým prostředkem, se v roce 1918 dočkal masového nasazení na západní frontě během britských a francouzských útočných operací. Na válečném nebi roku 1918 se už běžně skloňoval termín vzdušná převaha a spektrum úkolů, jež mělo letectvo na bojišti obsáhnout, se dále rozšiřovalo, například o přímou podporu pěchoty či strategické bombardování.

Neomezená ponorková válka stimulovala technický a taktický pokrok i na moři. Dohodoví spojenci zavedli účinný systém konvojų s doprovodem lodí a na likvidaci ponorek nasadili plavidla, která je akusticky vyhledávala pod hladinou a zasypávala hlubinnými náložemi.

Francouzské dvoumístné letouny typu Spad při hlídkovém letu kdesi nad západní frontou.

Ve vzduchu se Dohoda v roce 1918 těšila jednoznačné početní i materiální převaze.

Dohodové obchodní lodi využívaly od roku 1917 plavbu v konvojų pod námořní a leteckou eskortou. Tato opatření radikálně snížila šance německých ponorek na úspěch.

Na domácí frontě

Žádný z bojujících států nečekal tak dlouhou válku a žádný na ni nebyl hospodářsky připraven. Obtíže se zásobováním početných vojsk a tušení, že válka jen tak rychle neskončí, přinutily jednotlivé aktéry uzpůsobit hospodářství novým poměrům a rostoucím požadavkům. Konflikt zúčastněné státy už zcela pohltil a potřeba lepší koordinace válečného úsilí je vedla ke stále hlubší hospodářské centralizaci.

Námořní blokáda, kterou Britové už od počátku války uvalili na Německo a Rakousko-Uhersko, radikálně omezila dovoz řady surovin klíčových pro válečnou výrobu. Přímé spojení s Tureckem, zábor Rumunska v roce 1916, obsazení úrodné severovýchodní Itálie na podzim 1917 i mír na východě sice přinesly úlevu, když kompenzovaly akutní nedostatky, ale nevyřešily zvětšující se propast mezi potřebami a dostupnými zdroji. Péče o účelné hospodaření se surovinami spočívala pevně v rukou specializovaných ústředí a věda hledala recept na nedostatky v náhražkách všeho druhu - od jídla přes textilie až po spotřební zboží. Už během roku 1917 neomezená ponorková válka způsobila zásobovací krizi i ve Velké Británii.

V důsledku válečného vyčerpání a neutěšených vyživovacích podmínek došlo prakticky ve všech válčících státech během roku 1918 k radikálnímu nárůstu stávek a demonstrací. Vedle požadavků na zlepšení zásobovacích poměrů stále častěji zaznívaly výzvy

Vídeňský satirický magazín *Die Muskete* ve svém lednovém čísle předpovídal Velké Británii hubený rok poznamenaný námořní blokádou: „Co to pohledáváte v mé kuchyni? Vůbec vás neznám!“ - „Už je to tak, mylord. Zrovna se mnou byste se měl seznámit.“

Kdo by to byl řekl, že se tenisové kurty promění v záhony? Potravinová krize vtiskla do ruky zahradnické nářadí i těm, kteří by se jej za normálních okolností nikdy nechopili.

Občas rakouští cenzoři povolili i palbu do vlastních řad, jako v případě četníka, jenž legitimuje neznámou osobu: „*Na svých dokladech máte uvedena různá jména: jednou se jmenujete Nesvědomitost, podruhé Šlendrián, potom zase Hlad...*“ - „*To je v pořádku, to je v pořádku! To je totiž v Rakousku vždycky přesně totéž.*“

Kam se poděla lidská srdce? Nedostatek solidarity bohatých s chudými v těžké válečné situaci pranýřoval český satirický list *Kopřivý* na jedné z titulních kreseb.

Londýnský časopis *Punch* v létě 1918 s nadsázkou ohlašoval vítězství nad německými ponorkami. Porážku jim prý uštědřili všichni Britové, kteří své pozemky přeměnili v pole a záhony a pěstovali na nich zemědělské plodiny. Nezanedbatelnou měrou se jim tak dařilo kompenzovat důsledky námořní blokády.

Nesoběstačné městské obyvatelstvo podnikalo cesty na venkov, kde shánělo potraviny - takzvanou aprovizaci - na vyžití i na přilepšenou. Fenoménu „batochářů“, „křečků“, „aprovizачní turistiky“ či „ruksakové dopravy“ se humoristický tisk v Rakousku vysmíval a svízelnou situaci těchto lidí na svých stránkách nemístně zlehčoval. Vídeňský *Die Musket* otiskl sérii obrázků s motivy božích muk a varovnými příběhy těch „křečků“, kteří kvůli svým výpravám za zásobami přišli o život.

Na podzim roku 1917 vznikla v Rakousku-Uhersku svépomocná dobročinná organizace České srdce, jež usilovala o zmírnění dopadů válečné nouze zejména na české děti. Paralelní ekonomické struktury, jež vytvořili čeští politici kolem této legální organizace, vedly nakonec k hladkému převzetí moci v ekonomické oblasti po vyhlášení Československé republiky v roce 1918. Na malém obrázku klopový odznak se symbolem organizace - srdce v trnové koruně.

Bolševismus jako synonymum pádu tradičních hodnot a pořádků na zlověstné kresbě z časopisu *Die Muskete*. V roce 1918 tisk v Rakousku-Uhersku strašil před zavlečením chaosu a občanské války z Ruska.

Britský *Punch* v průběhu roku 1918 opakovaně varoval nespokojené dělníky, že stávkou se dopouštějí zrady na svýchruzích ve zbraní.

„Proč vás je teď vidět tak zřídka, Lolo?“ ptá se gentleman slečny v divadelní loži. „Dávám teď synkům z nové společnosti lekce dobrého chování.“ Další uštěpačná poznámka na konto těch, jež válka nepřipravené katapultovala do vyššího společenského postavení, zatímco staré elity deklasovala.

Vzhůru - k osmé válečné půjčce! Touto výzvou doplněnou sugestivní kresbou nabádal vídeňský *Die Musketee* zejména všechny válečné zbohatlíky, aby státu poskytli své čerstvě vydělané peníze. Celá tato rakousko-uherská jarní kampaň využívala společensky rozšířeného negativního obrazu armádního dodavatele jakožto amorálního stvoření vydělávajícího na válečném neštěstí. Vzhledem k tomu, že se mezi dodavateli našlo nemálo schopných podnikatelů židovského původu, promítl se do kampaně rovněž silný antisemitský podtext.

k brzkému ukončení války. V atmosféře nespokojenosti silně rezonovaly i ideje šířené bolševickou revolucí v Rusku.

Zemědělská produkce zasažená odlivem pracovních sil přestávala stačit zvýšeným potřebám. Státy jako Německo a Rakousko-Uhersko, jež regulovaly spotřebu už v roce 1915, své přidělové systémy nadále rozšiřovaly. V takových podmínkách vzkvétal řetězový obchod, bujela lichva a dařilo se hospodářské kriminalitě. Ceny potravin na černém trhu stouply a zvláště výživa městského obyvatelstva, jež bylo odkázáno na skrovné přiděly, představovala vážný problém. Státům docházely finance, a tak si už pokolikáté půjčovaly od svých občanů.

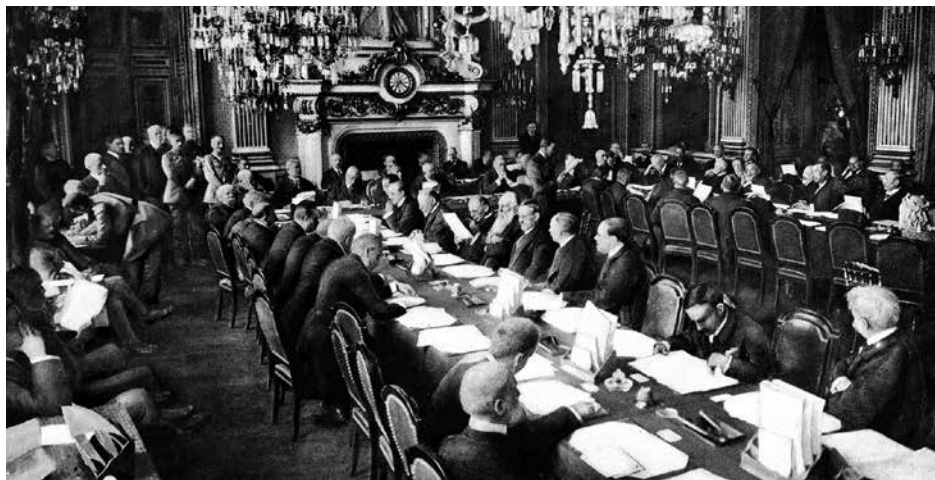
Vysoké ztráty provázející éru opotřebovávacích materiálůvých bitev nutily armády povolávat do zbraně další a další ročníky mužů a důkladně prověřit ty, jimž se do té doby dařilo proklouznout stále hustším sítím výběru. Válka nepřestávala plodit zajatce, uprchlíky, vysídlence a rovněž vdovy a sirotky. Ti všichni vyžadovali péči, a proto státy ve svém zájmu podporovaly dobročinné organizace mírnící následky války.

Starý svět mrtev, ať žije nový?

Po čtyřech letech bojů svět rozčarovane hleděl na své vlastní dílo zkázy. Kudy se prohnala fronta, tam zůstala spoušť k nepoznání. Ze 70 milionů mužů povolaných do války jich devět a půl milionu nepřežilo. První světová válka nejenže otevřela Pandořinu skříňku sebedestrukčních schopností lidského rodu, ale ve svých důsledcích zásadním způsobem překreslila politickou mapu světa a osudově změnila těžiště moci a vlivu v Evropě i ve světě. Vedle geopolitické roviny nebylo možné přehlédnout ani závažné důsledky v sociální a psychologické sféře. Sžíravá válka postupně a totálně pohltila celé společnosti válčících států, aby nevratně rozrušila a deformovala ustálené pořádky, převrátila hodnoty a podnítila či urychlila společenské proměny.

Tato válka pohřbila starý svět - bez requiem. V chaosu porážky vyvstaly nové autority, které soupeřily o příležitost vystavět na troskách starého svět nový. Jak vnést soulad do válkou vykořejené společnosti? Jak napravit škody na tělech a duších milionů válkou poznamenaných obyvatel? A mnoho dalších zjevných i nezjevných úkolů čekalo na truchlící či šťastné dědice světa včerejška. Do hloubky vryté šrámy zanechaly zřetelné jizvy a nezhojené rány se ještě po letech neblaze ozývaly.

První světová válka měla být válkou, která ukončí všechny války. To hlásala a v to naivně doufala generace, která jí prošla. Nestalo se tak a křivdy zaseté mírovými smlouvami přivedly Evropu i svět o dvě desetiletí později do konfliktu ještě strašnějšího a ničivějšího.

Do té doby nejstrašnější válka sice skončila, ale ještě zbývalo za jednacími stoly vybojovat mír. Památní snímek pořízený při zahajovací schůzi mírové konference v Paříži 18. ledna 1919.

Na obálce pařížského *L'Illustration* truchlíci Francie oděná do černého flóru děkuje svému zachránci - vojákovi, jenž pro ni ve válce tolik obětoval. Ze 7,9 milionu mobilizovaných francouzských mužů padl či zemřel každý šestý.

V berlínském satirickém časopisu *Lustige Blätter* s vážností poukazovali na nástrahy, které čekají poražený a pokořený národ na cestě k novému Německu: „**At' vpravo, nebo vlevo - jediný krok stranou znamená nebezpečí!**“

Vídeňský *Die Musketere* žaloval na Velkou Británii, Francii a USA, že si po válce chtějí nechat velkou skládačku světa opět jenom pro sebe a Německo že vyženou za dveře.

Amerického prezidenta, jenž v prosinci 1918 přicestoval do Francie, uvítala tato kresba na titulní straně pařížského *L'Illustration*. Woodrow Wilson nebyl zastáncem tvrdých mírových podmínek, naopak stále prosazoval koncepci míru bez vítězů a poražených. Ta byla ve zjitřené poválečné době prosycené touhou po odplatě a trestu čirou utopií.

Autoři výstavy:
Tomáš Kykal (VHÚ Praha)
Tomáš Jakl (VHÚ Praha)
Petr Matějček (VHÚ Praha)

Jazyková spolupráce:
Kamil Novák (VHÚ Praha)

Grafické zpracování:
Andrea Bělohávková (VHÚ Praha)

Mapa Evropy po mírových smlouvách z let 1919-1920

MINISTERSTVO OBRANY
ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV
PRAHA • KBELY • LEŠANY

